

ธรรมชาติของมนุษย์

2.1 สมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ตามทัศนะของนักปรัชญาประชาธิปไตยและพหุศาสตร์

ทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ตามทัศนะของนักปรัชญาประชาธิปไตยโดยทั่วไป ไม่มีสมมติฐานอยู่บนศรัทธาในความสามารถและสติปัญญาของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ ยึดหลักเหตุผล วิธีการทดลองแบบวิทยาศาสตร์ คือ เชื่อว่าความก้าวหน้าจะเกิดขึ้นได้ โดยการปฏิบัติ เชื่อว่ามนุษย์สามารถร่วมมือกันทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม สามารถใช้เหตุผลด้วยตนเองในการตัดสินใจต่อปัญหาต่าง ๆ โดยไม่จำกัคนชั้น เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในทฤษฎีเขียนชื่อยกตัวอย่างเกี่ยวกับทัศนะความคิดของนักปรัชญาประชาธิปไตยคนหนึ่ง ที่อธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ เน้นก็คือ จอห์น ล็อก (John Locke)¹ ซึ่งถือเป็นนักปรัชญาประชาธิปไตยที่สำคัญคนหนึ่ง ล็อกเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีอิสระ และมีสิทธิคามธรรมชาติมาแต่กำเนิด ไม่มีใครมีอำนาจเหนือใครยกเว้นแต่เราจะยอมอยู่ในอำนาจของกันและกันเอง หากทว่าทางทองเคารพในอิสรภาพของบุคคลอื่นจะไปล่วงล้ำก้ำเกินอิสรภาพคนอื่นไม่ได้ ล็อกยังเชื่อว่ามนุษย์มีเลิศค้นหา มีความโลภในอำนาจ ลาภ ยศ จึงมีความพร้อมที่จะล่วงล้ำก้ำเกินสิทธิของบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา หากขณะเดียวกันมนุษย์มีเหตุผลและปัญญา จึงเล็งเห็นว่าถ้าต่างคนต่างอยู่ก็จะลำบากเดือดร้อน จึงคิดที่จะมารวมกันก่อตั้งรัฐบาลขึ้น ซึ่งรัฐบาลนั้นจึงต้องออกมาในรูปของประชาธิปไตย คือเป็นรัฐบาลที่อำนาจกฎหมายจะมีผลบังคับใช้ได้ต่อเมื่อประชาชนมีความยินยอม คือ ยอมสละสิทธิบางส่วนของตนเพื่อให้ได้ในสิทธิที่กว้างขวางมั่นคง ปลอดภัยกว่า นั่นคือ ในลักษณะนี้อำนาจของรัฐบาลมาจากประชาชน เพราะฉะนั้นรัฐบาลใดก็ตามที่ไม่มีอำนาจเต็มที่ หากทว่ามีอำนาจเท่าที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมได้เท่านั้น เพราะว่าการมาอยู่รวมกันในสังคมเป็นเพียงการตกลงกัน (bargain) คือ ประชาชนยอมสละสิทธิที่ตนมีมาแต่ธรรมชาติ เพื่อยอมเป็นอำนาจกลางให้รัฐบาล และในทางกลับกันรัฐบาลก็มีหน้าที่ให้ความมั่นคงแก่อิสรภาพของประชาชน

¹John Flamenatz, Man and Society (Oxford : Northumberland Press, 1963), pp. 220 - 236.

ดังนั้นในแง่ของธรรมชาติมนุษย์นี้จะเห็นได้ว่า นักปรัชญาประชาธิปไตยเน้นในเหตุผล ปัญญา อิศรภาพ และสิทธิของบุคคลที่จะช่วยนำตัวของเขาไปสู่วิถีชีวิตที่ดีที่สุดตามความนึกคิดของตนเอง คือ เป็นความพยายามของปัจเจกบุคคลที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนา รัฐบาลไม่ได้ทำให้เขาได้สำเร็จจุดประสงค์ที่มุ่งหวัง ไม่ได้ให้ในสิ่งที่เขาต้องการ หากแต่ทำให้ความพยายามของเขาเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือ เท่ากับรัฐบาลเป็นตัวช่วยเหลือ เป็นวิถี แต่การกระทำและความต้องการเป็นเรื่องของประชาชนเอง

เมื่อมาพิจารณาหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เราจะเห็นได้ว่าศรัทธาในความสามารถ ปัญญา เหตุผล ของมนุษย์ตามทัศนะของนักปรัชญาประชาธิปไตยนั้น เข้ากันได้ กับหลักคำสอนของพุทธศาสนา พุทธศาสนานับถือว่า มนุษย์นั้นเป็น เวไนยสัตว์ คือ สัตว์ที่สามารถสั่งสอนได้ เรียนรู้ได้ ปรับปรุงแก้ไขได้ การที่สั่งสอนได้ก็เท่ากับรู้จักคิด และการรู้จักคิดก็หมายถึงการรู้จักหาเหตุผล การรู้จักหาเหตุผลได้ก็เท่ากับแสดงว่ามนุษย์มีปัญญา ความสามารถนั่นเอง แต่หาปัญญา ความสามารถนี้ แต่ละคนจะมีมากน้อยแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลจะสามารถพัฒนา เอาสมรรถภาพที่ดีในตัวเหล่านี้ออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้เท่าไหน เพียงใด พระพุทธเจ้าเนื่องจากพระองค์ทรงเชื่อในความเป็นเวไนยสัตว์เช่นนี้ของมนุษย์ ทรงเชื่อว่ามนุษย์สามารถสั่งสอน ปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นพระองค์จึงทรงพยายามที่จะเน้นมุ่งให้บุคคลได้พัฒนาตนเอง เพื่อที่จะให้สมรรถภาพที่ดีในตัวได้ปรากฏออกมามากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะเชื่อว่าบุคคลนั้นมีเหตุผล สติปัญญา ความนึกคิดสามารถรู้ว่าอะไรถูก ผิด ได้ แยกแยะ ความควร และ ไม่ควรได้ ถ้าได้รับการชี้แนะ อบรมสั่งสอนอย่างถูกวิธีทาง แต่หาทำไม่บางครั้งเราจึงไม่กระทำในทางที่ถูกต้องดังงาม ก็เป็นเพราะมนุษย์เรานั้นยังมีกิเลส ตัณหา อารมณ์ เทา ๆ กับที่มนุษย์มี

เหตุผล สติปัญญา ดังนั้นบางครั้งบางขณะ อารมณ์ ความรู้สึก อาจอยู่เหนือเหตุผลและปัญญา ทำให้พฤติกรรมของมนุษย์ออกมาในรูปแบบที่ไม่เหมาะสม ถูกต้อง เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาจึงมีหลักที่ต้องการให้มนุษย์ได้พัฒนาสมรรถภาพทัศนวิสัยให้ปรากฏเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับปัญญามาก ในคำสอนสำคัญ ๆ เช่น ในคำสอนเรื่องอริยมรรคองค์ ๘ ที่เป็นหัวใจของศาสนา จึงเน้นนำคถว "ปัญญา" ก่อน พระพุทธเจ้าทรงยกย่องบุคคลที่มีภูมิปัญญาและการกระทำที่ถูกต้อง บุคคลจะเป็นมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์หากใช้สติปัญญา เหตุผล และอารมณ์ให้ถูกต้อง ความสุขของบุคคลจะเกิดขึ้นได้หากเป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในปัญญา พุทธศาสนาดูปัญญา และ ยุติธรรม เป็นหลักสูงสุดในการประพฤติปฏิบัติ ปัญญาเป็นเสมือนประตูที่ส่องทางที่จะพามนุษย์ให้ออกพ้นจากความทุกข์ให้มนุษย์ได้ดำเนินวิถีทางที่ถูกต้อง มีประโยชน์และมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นความสุขทางโลกียะในโลกนี้ อันได้แก่ความสุขทางด้านเศรษฐกิจ ทางการ และทางความเป็นอยู่ หรือเป็นความสุขทางโลกุตระธรรม คือ การหลุดพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ต่างก็จะบรรลุถึงได้โดยการใช้ "ปัญญา" เป็นพาหนะนำทาง คถวปัญญาที่ฝึกดีแล้วจะทำให้เราไม่ก้าวหลงทาง ปัญญาจะเป็นตัวการที่ทำให้เราเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ทำให้เราเห็น บุญเป็นบุญ บาปเป็นบาป สามารถแยกความแตกต่างระหว่างประโยชน์และมีประโยชน์ สุขและทุกข์ คถวปัญญาเหตุผลทำให้เราสามารถจะปกครองควบคุม บังคับตนเอง ระวังความอยากปรารถนาอันมีกิเลสและคัมภีระ เป็นสิ่งเข้ายวนชักจูงได้ จึงจะเห็นได้จากพุทธพจน์ดังต่อไปนี้คือ : -

"นรชนในโลกนี้ผู้ประกอบด้วยปัญญา แม้ในเวลาที่ยกย่องก็ย่อมได้รับความสุข"¹

"ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก"²

"ปัญญาเป็นรัตนะของคนทั้งหลาย"³

คนที่เป็นอย่างคถวปัญญา นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า มีชีวิตประเสริฐ"⁴

¹ สุต. ขุ. เถร. 26/372/344.

² สุต. ส. สคาถ. 15/218/62.

³ สุต. ส. สคาถ. 15/159/49.

⁴ สุต. ส. สคาถ. 15/203/58.

"ปัญญาจอมปกครองคน"¹

"เมื่อใดเห็นด้วยปัญญาว่า สังฆาทังปวงไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตน
เมื่อนั้นยอมทนายในทุกข์ นั้นเป็นทางแห่งความบริสุทธิ์ แห่งความหลุดพ้นจากชาติ ชรา"²

"ปัญญาเพียงค้ำแผ่นดินยอมเกิด เพราะการประกอบ ความเพียร"³

จากตัวอย่างเหล่านี้เราจะเห็นได้ว่า "ปัญญา" ที่กล่าวถึงในทางพุทธศาสนานี้ เป็น
สิ่งที่สำคัญมากสำหรับการเป็นมนุษย์ ปัญญาเป็นตัวการที่จะทำให้มนุษย์ใคร่ถึงความต้องการของ
ตัวเอง และรู้ที่จะประสานความปรารถนากับเหตุผล ความถูกต้องดีงาม พุทธศาสนาเชื่อว่า ปัญญา
นี้เป็นเสมือนทางเสื่อที่จะพานาวาชีวิตของมนุษย์ไปสู่ความหลุดพ้นทุกข์ และพบความสุขที่แท้จริง
ในลักษณะนี้จึงตรงกับสมมติฐานทางประชาธิปไตยที่ศรัทธาในปัญญา เหตุผลของมนุษย์ว่าเป็นตัวทำ
ให้มนุษย์รับรู้ถึงความต้องการของตนเอง รู้แนวทางที่จะนำไปสู่วิถีชีวิตที่ดีของตนเองได้ และทำ
ใหญ่ปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยที่ใฝ่สิทธิและอำนาจอยู่ที่ประชาชน

"ปัญญา" ทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงนี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์เราจะทำให้เกิดขึ้นได้จากการ
ศึกษาอบรมและประสบการณ์อย่างถูกวิธีทาง ซึ่งลักษณะนี้เข้ากันได้กับหลักของประชาธิปไตยที่เน้น
การศึกษาอบรม เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจากการศึกษาอบรมเท่านั้นจะทำให้เกิดความคิด เหตุผล
สติปัญญา แก่นในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นระบอบนี้ลักษณะสำคัญประการหนึ่ง ก็คือ มาตรฐาน
การศึกษา ที่เน้นการพัฒนาจิตใจคนเราเห็นตัวอย่างได้จากข้อเท็จจริงที่ว่าประชาธิปไตยจะไปรอด
ได้หรือประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงไร ขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุคคลในรัฐนั้น ประเทศประชา
ธิปไตยที่ประสบความสำเร็จ เช่น อเมริกา กลุ่มสแกนดิเนเวีย อังกฤษ ฯลฯ ประเทศเหล่านี้
เป็นประเทศที่ประชาชนของเขามีมาตรฐานการศึกษาอยู่ในขั้นดี และโดยเฉลี่ย ประชาชนโดย
ส่วนรวม มีการศึกษา มีความรู้เข้าใจในระบอบประชาธิปไตย เหมือนที่หลักธรรมของพุทธศาสนา
จะมีประโยชน์ เป็นประโยชน์ต่อบุคคลโลกคือเมื่อบุคคลนั้นได้รับการศึกษา อบรม มีปัญญา ความ

¹ ส.ท. ส. ส.ศก. 15/175/52.

² ส.ท. ช. ช. 25/34/51-52.

³ ส.ท. ช. ช. 25/30/44.

เข้าใจ และได้ปฏิบัติด้วยตนเอง¹

อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อแตกต่างกันบ้างในเรื่องของการเน้นในค่านิยมและเหตุผลคือว่า ปัญญาและเหตุผล ที่เน้นในทางความหมายของประชาธิปไตยนั้นเพียงเพื่อให้ประโยชน์ทางค่านิยม ทางกระทำให้ชีวิตมีความอยู่ดีกินดีต่าง ๆ ซึ่งแน่นอนอาจเทียบได้กับคำสอนของพุทธศาสนาที่เน้นในเรื่องของประโยชน์ปัจจุบัน "ทิฐฐัมมิกัตถะ" คือ คำสอนของพุทธศาสนานั้นมี 3 ชั้นตอน ได้แก่ :

1) พุทธศาสนายกย่องคนที่มีภูมิปัญญาและมีคุณธรรม แม้ในขั้นตอนของการปฏิบัติก็มีปัญญาไว้สูงสุด หรือเน้นนำที่หลักปัญญาก่อน ดังเช่น หลักธรรมที่เรียกว่า "อนุปปพปฏิบัติทา" คือ หลักธรรมตามลำดับจากง่ายไป หายาก อันมี

ศีล - รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย

สมาธิ - ทำจิตให้ตั้งมั่น

ปัญญา - ทำความรอบรู้ให้เกิดขึ้น

หรือหลักธรรมอันถือเป็นหลักปฏิบัติทางสายกลาง คือ อริยมรรคองค์ 8 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ทำให้พ้นทุกข์นั้น ก็ใช้ "ปัญญา" เป็นตัวนำ ดังนี้คือ

1) สัมมาทิฐิ	เห็นชอบ	} ปัญญา
2) สัมมาสังกัปปะ	คำริชชอบ	
3) สัมมาวาจา	เจรจาชอบ	} ศีล
4) สัมมากัมมันตะ	กระทำชอบ	
5) สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีวิตชอบ	
6) สัมมาวายามะ	เพียรชอบ	
7) สัมมาสติ	ระลึกรชอบ	} สมาธิ
8) สัมมาสมาธิ	ตั้งใจมั่นชอบ	

- (1) ทิฏฐธัมมิกัตถะ - ประโยชน์ปัจจุบัน เป็นแนวทางโลก ทางด้าน
เศรษฐกิจ
- (2) สัมปรายิกัตถะ - ประโยชน์อนาคต เป็นทางด้านศีลธรรม
เพื่อให้ประโยชน์ในขั้นที่หนึ่งไต่ยั้งยืนในอนาคต
- (3) ปรมัตถะ - ประโยชน์อย่างยิ่ง เป็นทางการค้ำทุกข์ คับ
กิเลสทั้งปวง คือ พระนิพพาน

นั่นคือว่า พุทธศาสนาเน้นที่ปัญญา มีใจเพื่อให้ปัญญา นำพา หรือเป็นวิถี
ให้ไต่ความสุขและประโยชน์อันเป็นปัจจุบัน ดังเช่นที่ทางปรัชญาประชาธิปไตยต้องการ
เท่านั้น หากแต่พุทธศาสนายิ่งไปไกลและเน้นลึกซึ้งกว่านั้น ต้องการให้พุทธศาสนิกชน
ไต่เข้าถึงประโยชน์ที่ลึกซึ้งไปกว่า คือ การค้ำทุกข์ทั้งมวลให้หมดสิ้น มีใจเพียงเพื่อ
ให้มีความสุขมากกว่าทุกข์ ดังเช่นจุดมุ่งหมายของการปกครองแบบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ การที่พุทธศาสนาเน้นการมุ่งประโยชน์สามขั้นตอนนี้ เท่ากับ
ว่าพุทธศาสนาเห็นประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ หากแต่ประโยชน์ต้อง เป็นประโยชน์แก่คน
ส่วนรวม มีใจแก่ปัจเจกบุคคล แม้วาจากลักษณะของประโยชน์ 3 ขั้นตอนในพุทธศาสนา
ที่กล่าวข้างต้น จะดูเสมือนเป็นแง่ประโยชน์ส่วนบุคคล เน้นความหลุดพ้นส่วนตัว แต่ทว่า
ก็เป็นหลักการที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน แนะนำให้พุทธบริษัทไต่กระทำตาม เพื่อจะก่อ
ให้เกิดประโยชน์แก่บรรดาสาธุชน บุคคลทั้งหลาย นั่นคือ เป็นลักษณะเน้นส่วนบุคคล
เพื่อนำไปสู่ความสุขในทางส่วนรวม เพราะถ้าปัจเจกบุคคลมีความสุข ส่วนรวมซึ่ง
ประกอบด้วยปัจเจกบุคคลก็จะต้องพลอยมีความสุขไปด้วย ในลักษณะนี้จึงเข้ากับ
หลักการอีกประการหนึ่งของประชาธิปไตยว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนจำนวน
มากที่สุด ไต่ได้รับความผาสุกโดยที่ประชาชนส่วนน้อยก็ไต่ได้รับความคุ้มครองและทุกข์น้อย
ที่สุด ซึ่งในขั้นนี้ แม้อาจดูแตกต่างกันบ้าง คือ ประชาธิปไตยนั้นเน้นประโยชน์ส่วนรวม
แต่ทว่าโดยรากฐานแล้ว การที่ปัจเจกบุคคลมาอยู่รวมกันก่อตั้งรัฐขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมาย
เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมนั้น โดยแท้จริงแล้ว เป็นเพราะปัจเจกบุคคลต่างหวงใน
ประโยชน์สุขส่วนตัวนั่นเอง คือ ต้องการมาอยู่รวมกันในสังคม เพื่อให้ตนไต่ได้รับประ-
โยชน์มากที่สุดเท่าที่จะกระทำไต่ได้ หรือเท่าที่จะเป็นไปไต่ได้ หรือเพราะหามิไต่จากการ

อยู่โดดเดี่ยวไม่รวมกลุ่ม ดังนั้นจากประเด็นนี้เราจึงเห็นว่า ไม่วาจะเป็นประชาธิปไตย หรือ พุทธศาสนา ต่างก็มาจากรากฐานเดียวกัน คือ คำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนบุคคล ซึ่งอาจพัฒนาออกมาอยู่ในรูปต่างพึ่งพาอาศัย แม่งปันกัน มาอยู่รวมกัน คือเป็นประโยชน์ สอนรวมรวมกันขึ้นมา เป็นต้น

ในประเด็นที่จุดมุ่งหมายของประชาธิปไตย เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ คนจำนวนมากที่สุดนี้ จะเห็นได้จากตัวอย่างทัศนคติของนักทฤษฎีการเมืองทาง ประชาธิปไตยคนหนึ่ง คือ จอห์น สจวต มิลล์¹ ผู้ซึ่งได้กล่าวไว้ในลัทธิประโยชน์นิยม ของเขาว่า (Utilitarianism) การกระทำที่คั้นนั้นควรก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ต่อคนจำนวนมากที่สุด หากแต่ประโยชน์มากที่สุดนั้นต้องเน้นคุณภาพ และต้อง

---

¹Anthony Quinton, Utilitarian Ethics (London : The Macmillan Press, 1973) pp. 257 - 258.

คำนวณอย่างรอบคอบว่าก่อให้เกิดประโยชน์ยาวนานเท่าไร เพียงไร คือ มิใช่แต่เพียงก่อให้เกิดประโยชน์ในวันนี้แล้วหมดไป หากเนิ่นให้เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบัน อนาคต รวมทั้งส่วนของอดีตที่เป็นประโยชน์สำหรับสภาพปัจจุบันจำเป็นต้องสงวนไว้ และที่สำคัญคือ ต้องเป็นประโยชน์ที่ปฏิบัติได้ มีประสบการณ์ได้ ปรากฏประจักษ์โดยเนนการปกครองที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมมีเสียงโดยตรงในการปกครอง ต้องสนใจ เข้าใจ ตระหนักในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเท่ากับเป็นการปกครองที่เนนที่คุณภาพของปัจเจกบุคคลควบคู่ไปกับประโยชน์และความสุข มิใช่สอนแต่เพียงมุ่งให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทว่าก่อให้เกิดทุกข์ต่อบุคคลอื่น หรือเป็นประโยชน์ตามกลางความเดือดร้อนของผู้อื่น เหมือนที่พุทธศาสนาเนนในคุณธรรมนอกเหนือจากมุ่งประโยชน์ส่วนรวม คือ เนนคุณภาพควบคู่ไปกับขั้นตอนของประโยชน์ที่จะพึงได้รับนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลทางการปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป เป็นประโยชน์แบบถูกต้องเป็นธรรม เป็นประโยชน์ที่ต่อเนื่องผ่านการคิดไตร่ตรองรอบคอบ และเพื่อที่จะให้ใคร่ประโยชน์ยั่งยืนถึงอนาคต เป็นประโยชน์ที่เนนความมีเหตุผล มิใช่ก่อให้เกิดประโยชน์เพียงในปัจจุบัน นอกจากนี้พุทธศาสนายังมุ่งสิ่งที่ปฏิบัติให้เห็นจริงได้ ทั้งนี้เพราะคำสอนของพุทธศาสนานั้นเนนที่การปฏิบัติให้เกิดผลจริง ดังเช่น เห็นได้จากหลักการพุทธศาสนาที่แบ่งเป็น ปรีชา (ทฤษฎี) ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ (ได้รับผล)

จากประเด็นนี้จึงทำให้เห็นได้ว่าปรากฏประชาธิปไตยเป็นลักษณะการปกครองที่เนน ส่วนรวม มากกว่า ส่วนย่อย แตะขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งความสำคัญของหน่วยย่อย ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาที่ต้องการให้พุทธศาสนิกชนมีความสุขมากที่สุด และคนที่มิใช่ศาสนิกชนก็ไม่ไปรบกวน มีขันติธรรม (tolerance) ในศาสนา ยอมรับสังจธรรมของศาสนาอื่น ๆ ดังเช่น พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า ลัทธิของพระองค์เขาได้กับลัทธิของผู้อื่นในบางเรื่อง¹ หรือ ดังพุทธโอวาทที่ทรงตรัสสอนบรรดาภิกษุสาวกทั้งหลายว่า

"พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก"²

นั่นคือ คำสอนของพระพุทธเจ้าแม้จะทำให้ตัวเองหลกพันทุกข์แล้ว จบกิจส่วนตน (อรรถกถา) ก็ต้องทำหน้าที่เพื่อผู้อื่น คือ มิได้เห็นแต่เพียงประโยชน์ส่วนตน ยังต้องคำนึงถึง

¹ สุต. ที. ส. 9/260/253.

² วิ. มทา. 4/32/37.

ประโยชน์และความสุขของคนส่วนรวมอีกด้วย และจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนา ก็เพื่อต้องการจะ
เปลี่ยนความทุกข์ของมวลมนุษย์ให้หมดไปนั่นเอง

002338

อนึ่ง การบรรลุจุดมุ่งหมายของประชาธิปไตยนั้น ประชาชนต้องมีคุณภาพพอที่จะเข้าใจ
และเลือกตัวแทนที่เหมาะสม ซึ่งถึงองค์ประกอบและบทบาทขององค์กรที่สำคัญทั้งสามของรัฐ เช่น
องค์กรนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ต้องตระหนักถึงหลักการประชาธิปไตยเหล่านี้เป็นต้น อาจ
เทียบได้กับหลักพุทธศาสนาที่ว่าบุคคลต้องรู้อย่างแท้จริง เห็นจริง เข้าถึงด้วยตนเอง กระจกโดยตนเอง
รูด้วยตนเอง จึงเรียกว่าเข้าถึงพุทธศาสนาหรือพุทธพจน์ได้ ทั้งนี้เพราะการเข้าถึงสัจธรรมของ
พุทธศาสนามีอะไรเพียง การเรียนรู้ หากต้องเข้าใจซึ่งซามและลงมือปฏิบัติ การปฏิบัติแม้จะมีราย
ละเอียดแตกต่างกันไปบ้าง ทว่ามีได้เป็นการกระทำตามอำเภอใจ หากต้องเป็นการดำเนินการตามกฎ
เกณฑ์บางอย่างที่พุทธศาสนาได้วางไว้ เหมือนการเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้น มีได้เพียงแต่การ
ประกาศว่า "ฉันเป็นประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ มีองค์กรทั้งสาม
ครบตามบัญญัติ" หรือถึงที่คิดปากกันว่า เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หากการตระหนักในปรัชญา
ประชาธิปไตยต้องมีพื้นฐานจากเหตุผล สติปัญญา ความสามารถ ของแต่ละบุคคลไปสู่ส่วนรวมหมด

อนึ่ง แมว่าสมมติฐานสำคัญของปรัชญาประชาธิปไตย จะมีรากฐานอยู่บนความมี
เหตุผลและเชื่อมั่นในความสามารถ สติปัญญาของมนุษย์ หากทว่าก็มีได้หมายความว่าจะเป็นแค่
เพียงปรัชญาประชาธิปไตยเท่านั้นที่ศรัทธาต่อมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้เพราะรูปการปกครองแบบอื่น ๆ
ต่างก็มีศรัทธาในสติปัญญา และความมีเหตุผลของมนุษย์เช่นกัน ดังเช่น การปกครองแบบระบบ
เบ็ดเสร็จของเปลโต (totalitarianism) ซึ่งเปลโตเน้นมากในความมีเหตุผล ปัญญา ของ
มนุษย์ เชื่อว่าความเป็น "มนุษย์" วัลกันที่เหตุผลและปัญญานี้เอง แม้กระนั้นเมื่อเขาคิดรูปการ
ปกครองกลับปรากฏในลักษณะตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย ดังนั้นจะมีความแตกต่างอย่างไรหรือ
อะไรที่เป็นจุดสำคัญของความเหมือนและความต่างกันในลักษณะนี้ ผู้เขียนคิดว่าแม้จะเป็นความ
จริงที่รูปการปกครองอื่น ๆ ต่างก็ยอมรับในปัญญา และ เหตุผลของมนุษย์ หากทว่า "การยอมรับ"
กับ "ความต้องการ" "ความจำเป็น" นั้นต่างกัน อีกทั้ง "ความต้องการ" ยังมีระดับที่ไม
เท่ากันได้ นั่นคือว่า สำหรับรูปการปกครองแบบอื่น ๆ เหตุผล ปัญญา อาจ เป็นสมมติฐานสำคัญ
สำหรับบุคคล หากทว่าก็เป็นเพียงบางกลุ่มเช่นสำหรับผู้ปกครอง ผู้นำในสังคม เหล่านี้เป็นต้น
มีได้เป็นความต้องการในลักษณะกว้าง ๆ ทั่ว ๆ ไป ดังเช่นที่ปรัชญาประชาธิปไตย "ต้องการ"
หรือสมมติว่าทว่าทว่าต้องเป็นเช่นนั้น ดังนั้นความต่างจึงอยู่ที่ "การเน้น" และให้หนักมาก

น้อยต่างกันหรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า สำหรับปรัชญาประชาธิปไตยนั้นเน้นเหตุผล และปัญญาของมนุษย์แฝงนัย (imply) รูปการปกครองแบบนี้ ในขณะที่รูปการปกครองแบบอื่น ๆ นั้นเน้นการปกครองแฝงนัยไว้มากกว่า เหตุผล นั้นคือสำหรับปรัชญาประชาธิปไตยนั้น "ความต้องการ" และ "ความจำเป็น" ตลอดจนปัญญาและเหตุผลของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่จะทำให้รูปการปกครองประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว คือ ความเป็นไปได้ของปรัชญาประชาธิปไตยมีรากฐานสำคัญอยู่บนสองสิ่งนี้ เพราะจากสองสิ่งนี้จะทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตามขบวนการในปรัชญาประชาธิปไตยได้ หากขาดสมมติฐานของธรรมชาติมนุษย์เช่นนี้จะไม่เกิดรูปการปกครองในลักษณะนี้ เช่น เกี่ยวกับการขาดลักษณะความเป็นไปได้หรือให้ใครมาซึ่งสมมติฐานเช่นนี้ในตัวบุคคล ปรัชญาประชาธิปไตยอย่างจริงแท้เป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน ส่วนในกรณีของรูปการปกครองแบบอื่น ๆ ปัญญาและเหตุผลไม่ได้เป็นหลักหรือเป็นแกนกลางสำคัญต่อการปกครองมากนัก เพราะสำหรับการปกครองระบอบอื่น ๆ ไม่จำเป็นต้องให้ใครมาซึ่งปัญญาและเหตุผลในลักษณะกว้าง ๆ คือ สำหรับทุกปัจเจกบุคคล หากต้องการแต่เพียงบางกลุ่มบุคคล คณะบุคคล เท่านั้นก็อาจทำให้ระบอบนั้นดำเนินไปได้ ทั้งนี้เพราะสมมติฐานของระบอบอื่น ๆ มักเป็นในทำนองที่ว่า ไม่จำเป็นหรือเป็นไปได้ที่ทุกคนจะมีปัญญา เหตุผล เท่ากันหมด หากทว่ามีเพียงบางกลุ่มที่หยั่งเห็นความจริง ความถูกต้องได้ และต้องเป็นผู้ชี้แนะ ดังนั้นลักษณะนี้เราจึงอาจกล่าวได้ว่า แม้จะเป็นความจริงที่ระบอบอื่นก็เชื่อและยอมรับในปัญญาและเหตุผลของมนุษย์ หากทว่ามีจุดแตกต่างอยู่ที่ ระดับของการเน้น และ ความจำเป็น ของความต้องการที่ต่างกัน

2.2 การปกครองที่เน้นปัจเจกบุคคล

ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของปรัชญาประชาธิปไตย คือ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย หมายความว่า ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในรัฐ คือ เป็นการปกครองที่เน้นที่ตัวประชาชน ว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน เป็นระบอบที่เน้นการปกครองซึ่งราษฎรปกครองกันเอง และการที่ราษฎรจะปกครองกันเองได้คั้นจะทำได้ก็ต่อเมื่อราษฎรสามารถปกครองตนเอง ได้ดีเสียก่อน การที่ปกครองตนเองได้ดี หมายความว่าบุคคลรู้จักยับยั้งชั่งใจ มีเหตุผล ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่องานของตนเองและผู้อื่น รู้จักตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ถูกต้อง มีประโยชน์ และหลีกเลี่ยงสิ่งผิด ไร้ประโยชน์ มีความยุติธรรม วางเฉย ออกถัน ออกทน ต่อ

สิ่งเขี้ยววัน ไร่ใจ และอบายมุขสินจางวางวัดต่าง ๆ เมื่อเราสามารถปกครองตนเองให้อยู่
ในแนวทางที่เหมาะสม ถูกควรใดเช่นนี้ เราจะสามารถนำเอาวิธีการเช่นนี้ไปใช้ในการ
ปกครองบุคคลอื่น ในการอยู่ร่วมกันในสังคม นั่นคือ นำไปใช้ในการปกครองกันเองได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ ดังนั้นปรัชญาประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองที่เน้นใน "คุณภาพ" การตระหนัก
ต่อหน้าที่ และความรู้จักรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ

เมื่อเราหันกลับมาพิจารณาหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เราจะพบว่ามียุทธศาสตร์
สิ่งหลายประการในคำสอนของพุทธองค์ที่ตรงกับลักษณะปรัชญาประชาธิปไตย ในลักษณะของ:
ประชาธิปไตยที่กล่าวว่า "ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น" หมายถึง ประชาชนมีอำนาจ
สูงสุดในรัฐ คือ เป็นการปกครองที่เน้นที่ตัวปัจเจกบุคคล ซึ่งถือเป็น "ทรัพยากรธรรมชาติ" ใน
ลักษณะนี้ของประชาธิปไตยจะเห็นได้ว่าตรงกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่เน้นตัวบุคคล พุทธศาสนา
เป็นศาสนาที่เริ่มต้นจากตัวบุคคลถือว่า มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Man - Centered) ดังเช่น
พุทธพจน์ที่ทรงกล่าวไว้ว่า

"เราบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก และความคับแค้นแห่งโลก และ
ปฏิบัติเครื่องให้ถึงความคับแค้นแห่งโลก ในอรรถภาพอันมีประมาณว่าหนึ่ง
มีสัญญาและใจนี้เท่านั้น"¹

คือ เท้ากับพุทธศาสนาเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เกิดขึ้นเพราะมนุษย์ จาก
นำมือ การกระทำของมนุษย์ นั่นเอง ให้ความสำคัญที่แต่ละบุคคลว่าจะ คือ ชั่ว บุญ บาป ขึ้นอยู่
กับการกระทำของตนเอง เน้นที่ความประพฤติปฏิบัติของแต่ละคนเป็นสำคัญ คือ ตนเองเป็นเจ้าของอำนาจ
แห่งตน การกระทำของตน คือ อำนาจแห่งตน คือ สิ่งที่ดีที่สุดที่จะทำให้ตนเองดีขึ้น
หรือ เลวลง เสวยสุข หรือ ทุกข์ เป็นต้นและหลักคำสอนสูงสุดประชาชนจะเข้าถึงไถ่ภัยผล
แห่งการปฏิบัติของตนเอง นั่นคือ ความสูงสุดของศาสนาขึ้นอยู่กับอำนาจการกระทำของตนเอง
ตนเองเป็นใหญ่ เป็นเจ้าของอำนาจ เป็นหลักของตนเอง ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ที่ว่า

¹ สก. อัง. จกท. -21/46/59.

"อตุทาหิ อตุโน นาโถ"

-คนนั้นแหละที่เป็นทั้งแห่งคน

"คนนั้นแหละเป็นทั้งของคน คนอื่นใครเล่าจะเป็นทั้งได้ คว้าคนที่ฝากไว้แล้ว
นั้นแหละ บุคคล (ชอวา) โศกพิกังหาไคยาก"¹

"พวกเธอจะมีตนเป็นทั้งเด็ก อยามสังอินเป็นทั้งเลย จึงมีกรรมเป็นทั้งเด็ก
อยามสังอินเป็นทั้งเลย"²

"เธอทั้งหลายจะมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นทั้ง อยามสังอินเป็นทั้ง จึงมีกรรม
เป็นเกาะ มีกรรมเป็นทั้ง อยามสังอินเป็นทั้ง"³

เราจะเห็นไควาเป็นคำสอนที่เนนจาก ตัวแต่ละบุคคลไป สอนให้เราแยกตนเป็นที่
พึ่งแห่งตน คนนั้นแหละเป็นอำนาจแห่งตน เหมือนที่ประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ
ประชาชนเป็นอำนาจสูงสุดในรัฐ อนึ่ง "อำนาจ" ในที่นี้ แม้จะคู่ต่างกัน นั่นคือ ทางประชาธิปไตย
หมายถึงอำนาจทางการเมือง แต่ทางพุทธศาสนาเป็นอำนาจทางการกระทำของตนเอง เป็น
อำนาจที่จะปกครอง ควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ทว่าเมื่อเราพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะพบว่า
ความแตกต่างกันเป็นในลักษณะผิวเผิน ทั้งนี้เพราะโดยแท้จริงแล้วพุทธศาสนาดูว่าบุคคลเป็น
รัฐในตนเอง ดังนั้นเมื่อแต่ละบุคคลเปรียบเสมือนรัฐ ๆ หนึ่ง อำนาจของบุคคลจึงเท่ากับอำนาจ
ของรัฐ ฉะนั้นเมื่อเราสามารถปกครองรัฐชีวิตของตนได้ เราก็คงจะไปอยู่รวมและรวมกลุ่มเป็น
อำนาจอธิปไตยทางการเมืองได้ ทั้งนี้เพราะอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจทางการเมืองได้มา
จากการสละสิทธิ สละอำนาจ ส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคลออกไปรวมกันมอบเป็นอำนาจส่วนกลาง
ขึ้นมา ดังนั้นถ้าปัจเจกบุคคลควบคุมตนเองได้ เป็นเจ้าของตนเอง เจ้าของอำนาจของตนเองได้
คงจะสามารถสละอำนาจส่วนตนแผ่ขยายไปรวมกลุ่มกันเป็นอำนาจอธิปไตยทางการเมืองขึ้นได้
นั่นคือ ความต่างของปรัชญาประชาธิปไตยและพุทธศาสนานั้นอยู่ที่ว่า พุทธศาสนาไม่ได้นั้นที่รูป
การปกครอง การเมือง จึงไม่ได้พัฒนาให้อำนาจของปัจเจกบุคคลครอบงำในลักษณะให้อำนาจ

¹ สค. ช. ชันธ. 25/22/30-31.

² สค. ต. ชันธ. 17/87/46.

³ สค. ที. ปา. 11/49/67.

ส่วนหนึ่งมารวมกันเป็นอำนาจอธิปไตยทางการเมือง ทั้ง ๆ ที่มีสมมติฐานเดียวกันกับปรัชญาประชาธิปไตย นั่นคือ จากสมมติฐานที่เชื่อว่าบุคคลเป็นเจ้าของอำนาจของตนเอง มีส่วนทำให้ตนเองดีขึ้น เพลิดเพลิน ความต้องการและตอบสนองความต้องการของตนเองได้ เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งถ้าพัฒนาไปสู่รูปการปกครองจะออกมาในรูปของปรัชญาประชาธิปไตยที่เน้นว่าอำนาจอธิปไตยอยู่ที่ปวงชน และได้มาจากปัจเจกบุคคล ดังนั้นลักษณะที่เหมือนกันจึงได้แก่ความเชื่อใน "สมรรถภาพ" ของปัจเจกบุคคลนั่นเอง ในเบื้องต้นจึงเห็นได้ว่าสมมติฐานดั้งเดิมของพุทธศาสนาและปรัชญาประชาธิปไตยมาจากสิ่งเดียวกัน จะต่างกันก็แต่เพียงว่า ปรัชญาประชาธิปไตยนำสมมติฐานเหล่านี้ไปพัฒนาเน้นให้ออกมาในรูปของการเมือง การปกครอง แต่พุทธศาสนา นำสมมติฐานเหล่านี้มาเน้นในอีกลักษณะหนึ่ง คือ เป็นในลักษณะของ "คุณธรรม" ของ "ปรัชญาชีวิต" ทว่าก็มีลักษณะที่เหมือนกันคือ ทั้งพุทธศาสนาและปรัชญาประชาธิปไตย ต่างก็มีจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งที่ต้องการให้ปัจเจกบุคคลได้ "พัฒนา" สมรรถภาพที่ดีที่สุดในตัวเอานี้ให้ปรากฏออกมามากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แมว่าฝ่ายหนึ่งจะเน้นมุ่งการพัฒนาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในทางการเมือง การปกครอง การทำให้วิถีชีวิตมีความสุข ในการมาอยู่รวมกันในสังคม ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งนอกเหนือจากต้องการใช้สมรรถภาพนี้เพื่อกำรงชีวิตให้มีความสุขอยู่ในสังคมในโลก ในขั้นสุดท้ายยังต้องการให้เป็นวิถีนำไปสู่ความดีทุกข คัมภีร์ คัมภีร์ เลส คัดหาทั้งหลายทั้งปวงอีกด้วย

อนึ่ง การที่ปรัชญาประชาธิปไตยเป็นระบอบที่เน้นการปกครองซึ่งราษฎรปกครองกันเอง และการที่ราษฎรจะปกครองกันเองได้ก็ขึ้น จะทำได้ก็ต่อเมื่อแต่ละคนสามารถปกครองตนเองได้คือเสียก่อนดังกล่าวไว้ข้างต้นนั้น การที่ปกครองตนเองได้ก็ หมายถึง การที่เรารู้จักยับยั้งชั่งใจ มีเหตุผล มีความรับผิดชอบตนเองและผู้อื่น รู้จักตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ถูกต้อง และมีประโยชน์ และหลีกเลี่ยงสิ่งผิด ไร้ประโยชน์ มีความยุติธรรม วางเฉย ออกด้น ออกหน คอดัง เยายวน เราใจ และอบายมุข สันตางวางวัดต่าง ๆ เมื่อเราสามารถปกครองตนเองให้อยู่ในแนวทางที่เหมาะสม ถูกควรได้เช่นนี้เราจะสามารถนำวิธีการนี้ไปใช้ในการปกครองบุคคลอื่นในการอยู่รวมกันในสังคม นั่นคือ นำไปใช้ในการปกครองกันเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งลักษณะที่เน้นการปกครอง ควบคุมตนเองให้ดีกว่าจะไปสั่งสอนอบรมคนอื่นหรือเป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองนั้น มีปรากฏอยู่ในพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า

คุกอนจนทะ ผู้ที่ตนเองจมอยู่ในเปลือกมอันลึกแล้ว จะยกบุคคล
 อื่นที่จมอยู่ในเปลือกมอันลึก ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีไม่ได้ ผู้ที่ตนเองไม่จม
 อยู่ในเปลือกมอันลึก จักยกขึ้นซึ่งบุคคลอื่นที่จมอยู่ในเปลือกมอันลึก
 ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ผู้ที่ไม่ฝึกตน ไม่แนะนำตน ไม่ค้ำสนิหคัยตนเอง
 จักฝึกสอน จักแนะนำผู้อื่น จักให้ผู้อื่นค้ำสนิห ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีไม่ได้
 ผู้ที่ฝึกตน แนะนำตนค้ำสนิหคัยตนเอง จักฝึกสอน จักแนะนำผู้อื่น จักให้
 ผู้อื่นค้ำสนิห ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีได้

ข้อความดังกล่าวหมายความว่า ก่อนจะไปสั่งสอนบุคคลอื่นทำประโยชน์ต่อคนอื่น
 เป็นประโยชน์ต่อสังคม เราต้องที่ตัวเราเองก่อน ทำตัวให้ดี ให้เข้าใจแจ่มแจ้งก่อน คือ
 เราต้องเริ่มพัฒนาจากตนเอง ไปก่อน สร้างนิสัยและทัศนคติ ความรู้สึกที่ถูกต้องให้แก่ตนเอง
 และครอบครัวของตนเองให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตปกติเสียก่อน จึงค่อยไปทำตนเองให้มี
 ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ หลักพุทธศาสนาเน้นให้มองตนเองก่อนมองคนอื่นโดยใช้
 วิจารณญาณและอุเบกขา คือ วางใจเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวหวาดวิตก หมายถึงสำรวจความ
 บกพร่องของตนเอง และยอมรับความผิดที่ตัวก่อกขึ้น พร้อมจะปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป
 เมื่อเริ่มจากสามารถปรับปรุง แก้ไข บังคับ (self - control) ทำตัวของตัวให้เป็น
 คนดีและรู้แจ้งใคก่อนแล้ว จึงค่อยแผขยายออกไปสู่สังคมและประเทศชาติต่อไป

การรู้จักตนเอง เป็นสิ่งสำคัญ เพราะการปกครองอะไรก็ตามจะดีไ้หรือจะเป็น
 ไปได้โดยราบรื่นขึ้นอยู่กับตัวปัจเจกบุคคลก่อน ถ้าเรารู้จักตัวเราออกไปเราอาจแผขยายความ
 ดีออกไปสู่สังคม ประเทศชาติ โลก ให้พลอยดีตามได้คัย หากตัวปัจเจกบุคคลไม่มีคุณภาพ ก็พอ
 ระบบหรือรูปการปกครองจะดีมากสักเพียงใ้ก็มักอาจทำให้เกิดผลสมประสงค์ ทั้งนี้เพราะระบบ
 เป็นสิ่งที่บุคคลเป็นผู้สร้างขึ้น ระบบจึงจะดีกวาสักคัยกวาตัวบุคคลยอมเป็นไปไม่ได้ อีกทั้งระบบ
 จะดีมากน้อยเพียงใ้โดยอมขึ้นอยู่กับการพัฒนาจิตใจ การศึกษาและประสบการณ์ของผู้สร้าง
 ระบบนั้น ๆ ขึ้นมา ตลอดจนปัจจัยความพร้อมและสภาพการณ์ในแต่ละที่ที่แตกต่างกัน จึงเป็น
 การไม่ถูก

ตอนที่ เราจะยึดในรูปแบบหรือระบบใดระบบหนึ่ง ทว่าอาจเป็นเพราะคนปัจจุบันมองกันที่สิ่ง
 ภายนอก มองที่วัตถุมากกว่าจะพิจารณาถึงซึ่งถึงจิตใจหรือภายใน เปรียบประจักษ์การกินผลไม้
 หากเรามุ่งติดอยู่ที่เปลือก เราก็จะพบแต่ความขมแทนความหวาน แต่ถ้าวเอาจักการกระเทาะเปลือก
 แกะเปลือกภายนอกออก เราก็จะได้ลิ้มรสเนื้อในแกนแท้ของผลไม้ นั่นคือ ดังเช่นหลักของพุทธศาสนา
 นั้น เน้นให้มองมรรษจากภายในออกไปสู่ภายนอก พิจารณาจากส่วนที่ลึกซึ่งแกนแท้ออกไป หากขณะ
 เคี้ยวแก้มไม่ทอดทิ้งเงื่อนไซ เปลือกภายนอกกว่าไม่สำคัญ หากพิจารณาย้อนกลับจากภายนอกมาสู่
 ภายในอีก เช่น พระพุทธเจ้านั้นทรงสอนให้เราเพ่งเล็งจากตัวบุคคล ที่จากตัวบุคคล จากภายใน
 ออกไปสู่ภายนอก คือ สังคม¹ นับเป็นการพิจารณาอย่างรอบคอบ ตลอดทุกแง่ทุกมุมแห่งปัญหา
 ความเป็นไปต่าง ๆ เหมือนมองบุคคลก็ต้องพิจารณาจากส่วนลึกสุด คือ จิตใจ แกนแท้ออกไป
 แล้วจึงมองเปลือกภายนอก คือ สภาพการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะโลกภายนอกสังคม ก็
 เป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่ปัจเจกบุคคลต้องไปอยู่รวมควยหรือผูกพันไว้ควย สังคมก็ประกอบควย
 ปัจเจกบุคคลนั่นเอง ดังเช่นที่เราจะพิจารณาได้จากพุทธพจน์ต่อไปนี้ :-

เราบุญญ์โลก เหตุเกิดแห่งโลก ความดับแห่งโลก และปฏิบัติหา
 เครื่องให้ถึงความดับแห่งโลก ในอรรถภาพอันมีประมาณว่าหนึ่ง มีสัญญา
 และใจ^๒ เหนือ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบุญญ์โลก ย่อโลกทั้งโลกลงมาเหลือเพียงภายในร่างกายอันมี
 ประมาณว่าหนึ่ง เหนือ^๒ ดังนั้นการที่จะทำให้โลกที่โลกต้องทำให้ร่างกายว่าหนึ่งนี้ได้เสียก่อน
 การที่จะทำให้ร่างกายนี้โลกต้องมีเครื่องคดขยี้เกลาคมครอง ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงบุญญ์
 ธรรมไวต่าง ๆ กัน และธรรมข้อหนึ่งซึ่งถือเป็นเครื่องคุมครองโลก ปกครองโลกให้ร่มเย็นได้

---

¹ พุทธศาสนานับย่อใหญ่ - เล็ก คือย่อโลกทั้งโลก ทุกข์และสุข ความเป็นไปต่าง ๆ
 มาเหลือที่ร่างกายของมรรษเฑาะนั้น และขณะเดียวกันก็ขยายจากเล็ก - ใหญ่ คือถ้าวเราตีจาก
 ตัวเรา ผูกแผนปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ปกครองตัวของเรา เป็นสังคมที่ตีจากตัวเราออกไป
 แล้ว เราก็จะสามารถปกครองผู้อื่นให้พลอยดีตามเราไปได้ควย อีกนัยหนึ่งถ้าส่วนย่อยก็แล้ว ส่วน
 รวมทองก็เอง พุทธศาสนาจึงเน้นให้เราแก้ตัวเราเองก่อน

หรือที่เรียกว่า "โลกบาล" จึงได้แก่ หิริโอตตัปปะ หรือ ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ความชั่วเมื่อทรงบัญญัติโลก ยอโลกลงมาเหลือที่ตัวเรา ดังนั้นจึง เจกบุคคลที่เป็นเจ้าของโลก ของตัวเอง การจะปกครองตนเองได้จึงควรมี "โลกบาล" หรือ "หิริโอตตัปปะ" เป็นธรรม ที่คุมครองตน เพราะตัวเราเองคือ ผู้ปกครองตัวเอง ตัวเราเองที่เป็นรัฐบาล ดังนั้นหากเราดี จากตัวเรา เป็นรัฐบาลที่มีหิริโอตตัปปะในตัวเอง เราคงจะสามารถสร้างรัฐบาลที่ดี ที่มีหิริ-โอตตัปปะได้ในสังคมต่อไปอันจะยังผลให้สังคมนั้นเจริญก้าวหน้า คำนึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ส่วนตัว เป็นสังคมที่ใกล้อุดมคติได้มากขึ้น ในประเด็นนี้เราจึงเห็นได้ว่า พุทธศาสนาสอนในแง่ การปกครองตนเองได้ แนบเนียน และ ลึกซึ้ง ซึ่งถ้าพหุศาสนิกชนปฏิบัติได้จริงจังแล้วจะเป็น ตัวเอื้อต่อระบอบประชาธิปไตยในทางการเมืองเป็นอย่างมาก

สุดท้ายจึงเห็นได้ว่า การที่เราจะปกครองใครให้ดีได้นั้น เราต้องดีจากตัวเรา ต้อง เป็นผู้ปกครองตนเองได้ก่อน เราควรเป็นกฎ เป็นรัฐในตัวของเรา ในลักษณะนี้เราจะเห็นได้ว่า ทางปรัชญาประชาธิปไตยมิได้มีโมโนคติ (concept) ใดโดยตรงที่จะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของผู้ปกครอง หากทว่าในทางพุทธศาสนานั้นเราจะเห็นได้ว่า ได้บัญญัติธรรมสำหรับผู้ ปกครองไว้ เช่นที่เราเรียกว่า "ทศพิธราชธรรม" หรือ ธรรมของพระราชา ทั้งนี้เพราะสมัยก่อน นั้นผู้ปกครองส่วนใหญ่มักเป็นพระมหากษัตริย์ หากแก่นัยของธรรมนี้สามารถบัญญัติไว้ให้กับผู้ปกครอง รัฐบาล และนักการบริหารทั่ว ๆ ไป ธรรม 10 ประการนี้ ได้แก่

- 1) ทาน - การให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 2) ศีล - รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่ประพฤติผิดทางกาย วาจา
- 3) บริจาค - สละทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์
- 4) อาชวระ - ซื่อตรง
- 5) มัทวะ - อ่อนโยน
- 6) ทมะ - ชยันทมนเพียรในพระราชกรณียกิจ
- 7) อักโกธะ - ไมโกรธ (โกรธแล้วรีบระงับความโกรธ)
- 8) อวิหิงสา - ไม่เบียดเบียน
- 9) ขันติ - อคทน

10) อวีโรชนะ - ไผ่ประพาศนิกจารีตประเพณี (รักษาวัดนธรรมและระเบียบ

แบบแผน)

จากสิบข้อข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า ถ้าผู้ปกครองคนใดสามารถฝึกฝนอบรมคน
ใหม่ให้มีความดีได้ ประเทศชาติจะได้อะไรบ้างที่มีคุณธรรม มีผลให้ได้รับความเคารพ
และยอมรับนับถือจากผู้ปกครอง และจะเป็นผู้นำ ความสุขสงบ รุ่งเรือง มาสู่รัฐ สู่ชาติ
บ้านเมือง คุณธรรมสิบข้อที่เราจะเห็นว่าปฏิบัติโดยยาก ทว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ผู้เขียนขอชัก
ตัวอย่างพระมหากษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยของเรา คือ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่เก้า แห่งราชวงศ์จักรี อันเป็นรัชกาลปัจจุบัน หากเรา
พิจารณาแต่ละหัวข้อที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ชัดแจ้งว่า พระองค์ทรงมีพระราชวิญญู
ตรบถวน ฉะนั้นพระองค์จึงทรงเป็น "จตุรพิธพรชัย" นำใจของชาติ พระองค์ทรงกระทำทุก
อย่างเพื่อส่วนรวม เพื่อมวลชน เมื่อราษฎรมีทุกข์และเดือดร้อน ณ ที่ใดก็ทรงเสด็จไปโปรดเป่า
ช่วยเหลือเท่าที่จะทรงกระทำได้ และบางครั้งทรงดำเนินการค้นพบต้นกอนความช่วยเหลือของ
ทางรัฐบาลเสียอีก ฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าพระบารมีของพระองค์ คุณธรรมของพระองค์ ทำให้
พระองค์เป็นที่รักใคร่ เป็นที่เคารพยำเกรงและสามัคคี ในชาติ และหลายครั้งหลายหนที่เกิดปัญหา
ขึ้นกับชาติบ้านเมืองที่ผู้บริหารประเทศโดยตรงไม่อาจแก้ไขได้ทันการณ์นั้น พระองค์เป็น
ผู้ที่โปรดเกล้าฯ ฝากเกล้าฯ เสด็จทรงพระกรุณาฯ และรับสั่งฯ ให้บรรดาเสนาบดี หรือส่งมอบลงใต้ความเรียบร้อย
หรือเสียดายหย่อนยศเท่าที่จะพึงทำได้ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงปกครองราษฎรด้วย
"ธรรม" เป็นแบบ "ประชาธิปไตยและธรรมาธิปไตย" มิใช่เพียงแต่ปกครองประชาชนด้วย
อำนาจกฎหมาย หรือ การบังคับทางภาคทฤษฎีอันจะมีผลให้ไม่ได้รับการยอมรับเต็มทีจากผู้
ปกครอง ทั้งนี้เพราะสิ่งเหล่านี้อาจนำความไม่เป็นธรรมหรือก่อให้เกิดอคติอยู่ดีหรือไม่ดี หาก
ถ้าในหลักธรรมในการปกครอง มีคุณธรรมเป็นต้นมาแล้ว จะประสบความสำเร็จมากกว่า ดังจะ
เห็นได้ว่า พุทธศาสนิกชนได้แบ่งวิธีปฏิบัติออกเป็นสามอย่าง คือ :-

1. อัคราธิปไตย - ถือคนเป็นใหญ่
2. โลกาธิปไตย - ถือโลกเป็นใหญ่ โนมเอียงตามสิ่งแวคค่อม
3. ธรรมาธิปไตย - ถือธรรมเป็นใหญ่

¹ ส.ท. ช. ข. 28/240/77.

² ส.ท. อ. ก. 20/479/165.

พุทธศาสนานั้น เน้นที่ธรรมมาธิปไตย คือ ธรรมและความถูกต้องเป็นเกณฑ์ คือ ผู้บริหารต้องมี
คุณธรรมในตัวออกไปก่อน จึงจะบริหารงานบ้านเมืองได้ดี มองและพิจารณาทุกอย่างอย่างเป็น
ธรรมได้ เหมือนเช่นในสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีบุคคลสองฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร และ ถูกบริหาร
ฝ่ายออกคำสั่งและฝ่ายรับคำสั่ง ในสองฝ่ายนี้ถ้าไม่มีการตระหนักพอใน สิทธิและหน้าที่ ไม่มี
คุณธรรมพอ บางทีฝ่ายที่ถูกออกคำสั่งอาจ เกิดความรู้สึกเบียดเบียน รู้สึกตัวเองไรค่า รู้สึกว่าตัว
เป็นเพียงอุปกรณ์ เครื่องมือหรือวิถี (means) ที่นำไปสู่ "จุดหมาย" (ends) ของบุคคลอื่น
อันอาจก่อให้เกิดความท้อและปฏิกิริยาทางจิตใจขึ้นได้ซึ่งจะมีผลให้เกิดเป็นช่องว่างในระหว่าง
ชนชั้นชน เช่น ว่างระหว่างบุคคลธรรมดาและบุคคลระดับบริหาร ว่างระหว่างคนรวยและคนจน คนจนจะ
รู้สึกวาทังแต่เขารอคอยชีวิตของตัวมันเองต้องกระทำทุกสิ่งทุกอย่างตามคำสั่ง ตามการบังคับ ชีวิต
ไม่มีอิสระ เป็นเสมือนเครื่องจักร เครื่องหนังที่ทอหม่นและเค่นไปตามจังหวะ นี่เป็นเพราะระบบ
สังคมต่าง ๆ ทำให้เรารู้สึกเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ช่องว่างนี้อาจขจัดได้โดยอาศัย "คุณธรรม"
เป็นตัวประกอบและประสานที่จะทำให้บุคคล 2 พวกนี้ดำเนินชีวิตและทำงานร่วมกันโดยสวัสดิภาพ
ราบรื่น หากทว่าคุณธรรมนี้มักเป็นไปโดยยากในทางภาคปฏิบัติ เพราะการบังคับคนตามตัวบทกฎหมาย
บางครั้งก็ไม่ยุติธรรมเสมอไป ทั้งนี้เพราะ "คุณภาพ" ของ "บุญญัตติ" และ "ผู้ใ้" กฎหมาย
ยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ดังนั้นหากเราไม่อาศัยการขมิใจ เขาใจ เขาช่วย บางทีจะทำให้เรา
รู้สึกชีวิตแควงคว่าง ไรค่า หมกความหมาย หรือ อาจทำให้เรากลายเป็นคนมองโลกแง่ร้าย
ซึ่งขัดต่อระบบการปกครอง เพราะเห็นว่าทำให้คนไม่มีความเสมอภาค เป็นการกดขี่ระหว่างชนชั้น
หรืออะไรก็สุดแล้วแต่ ทว่าหากเราได้ไขความเข้าใจในชีวิต มีความอดทน ยอมรับในความจริง
เชื่อในผลกรรมการกระทำของตนที่จะสามารถช่วยตนให้พ้นจากภาวะ "ลูกจ้าง" มาเป็น "นาย
จ้าง" ได้ในวันหนึ่ง ตระหนักใน หน้าที่ ภาระความรับผิดชอบของตัว ยอมรับในสภาพ เล็งเห็น
ซึ่งความจริงของชีวิตว่า คือความทุกข์ การต่อสู้ดิ้นรนอยู่ในห่วงแห่งการเวียนว่ายตายเกิด ก็จะก่อให้เกิด
ให้เกิดความเข้าใจกันได้ และอาจพบกันที่จุดกึ่งกลาง แทนที่จะมองจากจุดยืนของแต่ละฝ่าย และ
ตั้งแง่เขาหากัน ดังที่เป็นอยู่เช่นทุกวันนี้

อนึ่ง คุณธรรมที่จะเป็นเครื่องค้ำค้ำเกลียดใจแก่บุคคลเหล่านั้นมิได้จากระบบ
ประชาธิปไตยล้วน ๆ ทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็น หากทว่าหาจะพึงหาได้ในพุทธศาสนา ซึ่ง พระพุทธ
องค์ทรงวางหลักคุณธรรมไว้หมด ตั้งแต่คุณธรรมของพระมหากษัตริย์ - ทศพิธราชธรรม - ลงมา
ถึงบรรดาชนนาง ข้าราชการ หรือแม้แต่คุณธรรมของบุคคลธรรมดา คือ ศฤหิสต์ ผู้ครองเรือน
ต่าง ๆ ดังนั้น ถ้าหากเรากระทำดีและเข้าใจจริง เราจะได้สังคมที่มีความเป็นประชาธิปไตย

ที่แท้จริง เสมอภาคแท้จริงและนำมาซึ่งความสงบอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นจากประเด็นนี้เราจะเห็นได้ว่า คำสอนของพุทธศาสนานั้น จะเป็นตัวช่วยเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตยได้อย่างดียิ่ง